

SOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol pol in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti 2 fl.
— brez pošte.

Číslo 49. V torek 30. Novembra 1852. I. tečaj.

Ljudska šola.

Lastnosti, ki jih imenujemo detinost.

So nekatere lepe lastnosti, ktere u otroškej duši že spijo. Na te taj ni treba otrok še le vaditi, temuč treba je samo gledati in skerbeti, da se te dremajoče lastnosti zbudijo in razvijejo. Te lastnosti vkup imenujejo Nemci: „Kindlichkeit“, in mi Slovenci bi jih mogli kerstiti „detinost.“ Te lepe lastnosti so sledeče:

- I. Odkritoserčnost in ravnodušnost; zakaj nepokvarjeno dete govori in se obnaša, kakor v sercu misli.
- II. Dobrotljivost, postrežljivost in zastopnost; zakaj nepokvarjeno dete vsim dobro hoče, rado postreže in se s vsimi lepo ima in zastopi.
- III. Hvaležnost, in
- IV. Veselo serce in dobra volja.

I. Kaj storiti, da bojo učenci odkritoserčni?

Otrok, ki svojega učitelja spoštuje in ljubi, mu vse veruje, se terdno na njega zanaša, mu vse odkrije in nosi bi rekel svoje serce na jeziku: kar v sercu vre, mu tudi iz ust gre, — otrok je odkritoserčen. Le tedaj, ako se učitelja boji, se otrok jame pofuhati, zavijati — legati.

Zatorej tole pred očmi imej:

1. Obnašaj se proti otroku prijazno in ljubeznivo, pokaži mu in prepričaj ga, da mu dobro želiš in hočeš, da si njegov nar zvestejši in nar boljši prijatelj in da ti njegova sreča globoko pri sercu leži.

2. Vari se skerbno vsega, kar bi te moglo pri otroku ob ljubezen in čast pripraviti.
3. Vari se, da otroka sam ne mikaš legati se. Neumno je, se smehljati, ako otrok prav kako zavito in prebrisano zarobi in si tako pomagati hoče. To bi bilo otroke spodbadati legati se; kar pa Bog vari! Kaj bi človek še le rekel od starišev, kateri svoje otroke prav nalašč učijo in silijo, debelo legati se. Očetu marsikej ni treba vedeti, kar mati dela, materi spet, kar oče dela, — in reven otrok ne sme povedati, kar vidi ali sliši. Da bi stariši prevdarili, kamo tako ravnanje pelja! —
4. Prav pogostoma pravi, kako lepo, hvalevredno je, vsigdar resnico govoriti in ravnoserčno se obnašati; zraven pa tudi pripoveduj, kako gerdo, ostudno in škodljivo je, legati in s zvijačami obhoditi se.
5. Ne spregledaj nikolj, če kdo iz hudobnega serca laže, temuč naj šiba novo mašo poje, — pa imej poterplenje in prizanesi, če kdo sam spozna, da ni prav storil in grešil.
6. Nikolj ne pripusti, da bi otroci pošte prenašali, druge tožili in černili, in nikolj ne poprašuj otroke po tacih rečeh, katerih nikar radi ne povedo in ktere bi tudi lahko zamolčali, brez da bi kaj djalo.
7. Obnašaj se sam do svojih učencov vsigdar odkritoserčno brez vse laži in zvijače, bodi vsigdar prijazen in vsmiljen, da jim ne bo tako težko stalo, resnico govoriti, — daj jim čutiti, da ti vse tiste štimaš, ljubiš in jim na besedo veruješ in zaupaš, ki vselej resnico govoré; da pa tudi tiste nočeš, jih ne spoštuješ in jim ne veruješ, kateri so se zlegali in se s zvijačami obhodijo.
8. Pripoveduj večkrat pripovednice alj zgodbe iz vsakdanjega življenja, da otroci iz njih vidijo, kako gerdo in škodljivo je legati se, kako lažnjivci sčasom ob svojo čast in zaupanje pri ljudeh pridejo.
9. Ne terjaj od otrok nikolj kej tacega, kar njih sile in moči preseže; lahko bi jih s tim vadir in prisilil, s zvijačami si pomagati.

10. Ne hvali nikolj hinavcev in lizunov, temuč tako se obnašaj, da otroci čutijo, kako da so ti taki ljudi zoperni, da se ti povsod odkritosersno obhodiš in da zavitih in lažnjivih ljudi na nobeno vižo terpeti nočeš. —

Šolstvo na Angleškem.

Kar „Novice“ v listu 94 od šol na Angleškem pravijo, je tako imenitno in resnično, da vsako besedico našim šolnikom, starišem in učiteljem serčno priporočimo.

„Vse drugač kakor drugod je šolstvo na Angleškem in učenje v šolah.

Ko so na Angleškem visoki pomen Peel - ovih besed spoznali: „da vednost je moč“, se je učenje v umetniških (tehniških) šolah vse drugač oberno. Angleška mladina se ne uči sedaj le, da bi si glavo z jalovimi vednostmi napolnovala, uči se vsiga le za ži vlenje, to je, da vživa od tega, kar se v šoli uči, tudi gotov dobiček, kadar iz šole pride.

Angleškemu otroku ni učenje muka (martra), po kateri se scer otrokom take reči v glavo vbijajo, katerih celo ne zapopadejo in od katerih tudi stariši nobenega prida ne vidijo, ko otrok šolo zapusti. Angleški učenec ima veselje do šole, ker to, kar se v bukvah uči, mu učenik kolikor toliko v natori pokaže, da vidi, kar je bral, in zapopade, kar je slišal.

Muzeji in verti, ki so nauku šolske mladosti namenjeni, so tako osnovani, da jih že otrok s pridom ogleduje; v vertih, na priliko, je vsaki rastljini zraven njeniga latinskega imena tudi domače ime zapisano; zraven tega je zaznamovana korist in raba zeliša, — leto, kdaj je rastljina na angleško zemljo presajena bila itd.

Na umetniških šolah uči en učenik oglarstvo, drugi rudništvo, tretji kako se železo iz rude izdeluje, kako železo podeluje, četerti uči farbanje, peti napravo železnic, telegrafa itd. in vsak nauk se večkrat in tako dolgo ponavlja, dokler kaj ljudi pride ga poslušat. Tako si zadobi tudi prosto ljudstvo vednost v vsih rečeh, ki so mu za njeno rokodelstvo potrebne, ali so sicer dobre, da jih človek vé.

Na Angleškem je vse djansko (praktisch). Ko sim napravo vseučiliša v Cambridgu vidil, sim bil tako ginjen koristnosti njegove, da sim naravnost rekel: nemške vseučiliša in pa nič proti temu!

Polni zaupanja spremijo starši svojega otroka na angleško vseučiliše, ker vejo, da se bo tam mnogo potrebnih vednost naučil in se poštenega, pobožnega moža izredil. Kako pa vse drugač trepetajo starši, ko zapusti otrok domačijo in se podá na vseučiliše nemško! Naj se tiste „stare glave“ (bemooste Häupter) še tako visoko povzdigujejo, — naj se še tako zagovarja razujzdanost mladosti, ker mlada kri mora enkrat iznoreti, toliko je gotovo, da mlad človek se ne navdá na nemških učiliših tiste resnosti, tistega moštva, ki je terdna podlaga njegovega prihodnjega življenja v prid njemu in v prid države cele.“

Kosilice slépe babice.

(Dalje.)

Šesta kosilica.

Lovor. Kadar jaz Boga prosim alj molim, ljuba moja babica, bi rada vse razumela, kar mu rečem; postavim: kaj pomenijo beséde — odpusti nam naše dolge, kakor jih mi odpustimo našim dolžnikom?

Děd. Dragi moji! Bog je nam zapovedal našim sovražnikom odpustiti, to je, tistim, ki nas sovražijo in hudo delajo; tedaj še le bode tudi On odpustil nam, kar čel dan grešimo. Kadar ga prosimo, z nami vsmilenim biti, moramo Njemu obljubiti, da bomo tudi mi proti vsem ljudem vsmileni, koji nas razžalijo.

Cec. Jaz sim v starej zgodovini brala, da je pri paganih, kteri pravega Boga ne poznajo in malike molijo, sovražnikom odpustiti, imenitno in velikodušno dēlo bilo; od tega najdemo razne izgléde med Gerki in Rimlarji.

Děd. Mi bode prav ljubo, ako me opomeneš, kadar bove same; zdaj bodem nekaj pripovēdovala, kar se bo tvojemu bratu bolj in tvojej sestrici prileglo. Taki bodete zaslišali, kako je nek otrok

svojemu tovaršiču razžalo odpustil in ga po takovem kazni od-
vernil.

(Dalje sledi.)

Miloserčna hči.

(Prevod iz serbskiga.)

Gustav III., kralj švedski je enkrat sam skozi neko vās jez-
daril, in srečal ne dalječ od Štokholma, poglavitniga mesta,
mlado in lepo kmetiško deklino, ktera je pri studencu vode za-
jemala. Kralj jo poprosi, da naj mu da vode piti, ktera mu ročno
prav prijazno in priljudno ponudi korec z vodo. Kralj močno ga-
njen jo vpraša: Dobra deklica, ali bi ne hotla z mano v Štokholm
iti, jaz te čem srečno storiti? Gospod! odgovori zmešana deklica,
ko bi ravno mogla vašim besedam verjeti, bi mi vendar ne bilo
mogoče, se poslužiti vaše ponudbe. Moja mati so stari in bolnj,
oni nimajo nikjer nobeniga razun mene, in torej me nič na svetu
ne zamore pregovoriti, da bi jim svojo pomoč odrekla. — Kje pa
je ta tvoja mati? jo popraša kralj. — Tamkej v uni kočici, go-
spod! odgovori dekle. Gustav raz konja stopi, in gre počasi za
dekličem. Pride v hišico; pa kolika žalost je tukaj za take oči,
ktere niso bile vajene gledati siromakov v nesreči! Zagleda na
razderti postelji revno starko, vso sključeno — tako, da ni ne
s perstam zamogla migniti brez velike bolečine in muke. Ah, rev-
na duša! zavpije kralj ves ganjen, kako si nesrečna! O koliko
bi bila še nesrečniši, odgovori mu bolna, ko mi bi ne bil Bog dal
te dobre hčere, ktera neprenchama pri meni stoji, in mi streže.
O de bi jo Bog blagoslovil!

Solze so se ji iz oči vtile, in tudi kralj se nehotama začne
jokati; in ker ji zdaj ni mogel drugači pomagati, ji pusti moš-
nico z dnarjem na postelji, in iz stanice grede reče hčeri: Bogaj,
draga hči! tudi za naprej tako svojo mater in jo tolaži, jaz pa
bom skerbel vsako potrebo od vaj odverniti. — In ko se urno na
konja vsede, ji pové, da je on Gustav kralj. Ne čakaje odgo-
vora se verne v Štokholm, in prec drugi dan odloči materi počit-
nino ali penzijo do smerti, ktero naj potem hči vživa.

Likar.

Sv. Cecilia.

Vzdigni pesem glase svoje
 V sveto čast Cecilie,
 Pišal struna naj zapoje
 In razlega v koru se.
 Rada, o devica sveta,
 Svete pesme pela si,
 V božjem petju bila vneta,
 Pletla venec čistosti.

Pri nevernih zvesta bila
 Svoj'mu si Zveličarju,
 Si za vero kri prelila,
 Se dar'vala Jezusu.
 Valerjanu tovaršica
 V sveto vero ga dobiš,
 Ž njim živela ko devica,
 Ž njim v nebesih zdaj živiš.

Mučenica in devica,
 Dvojni venec venča te,
 V raju večnem si cvetlica,
 Kjer pomlad ti večna je.
 Tam prepevaš brez nehanja,
 D'viško pesem jagnjeta,
 S kori angeljev obdana
 Povišuješ čast Boga.

Vzdigni pesem glase svoje
 V čast zato Cecilie,
 Pišal struna naj zapoje
 In razlega v koru se:
 „Bod' pozdraljena devica!“
 Naj stoglasno zaverši,
 Pevcem, godcem pomočnica
 Bodi zvesta vselej ti!

A. Praprotnik.

Človek se večkrat sam izda.

Leta 1740 je neki Angelčan svojega prijatlja umoril — nikdor ni vedel zakaj. On je na Francosko pobegnil, da bi ne bil kaznovan, alj včst je mu to očitala in ga zmiram grizla. Ko je bil dvajset let tamkej preživel, sklene zopet v svojo domovino iti, in je mislil, da ga nikdor ne bo več poznal. Pa še tisti dan, ko je domu prišel, in ko še ni daleč od tistega kraja bil, kjer je prijatlja umoril, je slišal vpiti: „Primate ga, primite ga — tukaj je.“ Ko to sliši, je začel leteti na skok. Veliko ljudi se spusti za njim. Kmalo ga dotečejo. On pa pravi. „Ja! ja! jaz sim bil, jaz sim oni nesrečnik.“ Ljudi so ga hotli tepsti, da bi ukradene reči zad dal. Jaz nisim mu kaj ukradel odgovori; jaz sim ga dro umoril, pa mu nisim ničesar vkradel! Ljudi so ga le za tata imeli, ko je tak hitro letel, posebno, ko so malo pred tim nekaj pogrešili bili. Že so ga spustiti hotli, ker niso nič od takega vmora vedeli; pa

neki mož, ki se je umora spomnil, je djal, da bi ga na sodnijo peljali. On je umor obstal, in je bil na višale obsojen.

Incinger.

Listonoša.

* *Iz Gorice.* Kar morde še ne veste, Vam o tej priložnosti povem gledé na naše Goriške šole. Slovenščina se tukej v nižjih šolah sploh uči, kjer so šole tako vravnane, da je vsak razred razdeljen v talian. in slov. del; v teh je podučivni jezik sploh slovenski, v unih pa talianski, deloma furlanski. Gospodi učitelji si tudi dovolj prizadevajo, svojo dolžnost v tej reči spolniti, kar je res vse hvale in posnemanja vredno; slava jim! Pa pri tem se ne more reči, da se nemški jezik ne uči, nikakor ne. Konec ravno preteklega šolskega leta so tudi nekteri učenci slovenske nagovore na pričujočo gospodo držali — tako je prav! —

Do sadaj smo imeli tukej v Gorici tako imenovani četerti klas nemških normalnih šol, kjer so znani gosp. Hladnik Matevž tudi slovensko učili, kar bodo, menim, tudi še prihodnje oskerbovali. Letos je pa še tretji razred k tem šolam pristavljen, in tako je vstavljen tudi pri nas spodna realna šola, po neumornem prizadevanju naše mestne gosposke, in posebno blagoserečnega tukajšnjega inženirja, gosp. Fr. Pfeiferja, kateri je zavoljo svojih mnogih zaslug za mesto sploh in za šole posebej te dni od svetlega cesarja dobil zlati križ za zasluge s krono. Ako ravno po rodu terd Nemec iz Dunaja, je vendar, odkar je pri nas v Gorici, ves vnet za blagor te naše dežele, ktera mu je v delokrog odmenjena. — Da se na gimnazii pri nas v treh razredih slovensko uči, ni treba Vam še le praviti, ker to gotovo že veste.

* *Iz Škofjeloke.* V četrtek 18. nov. je bil zbor gg. katehetov in učenikov Loške tehantije v Škofjiloki. Predsednik zbora so bili vis. čast. gosp. tehant in ogleda okrajnih šol. Pretresovalo se je vprašanje: „Kako bi se v šolah, kjer se mora nemščina učiti, slovenščina z nemščino naj bolje združila, da bi se nobenej krivica ne godila?“ — Nasvetovano in poterjeno je

bilo tudi, da bi pri tukajšni poglavni šoli zraven polletnih preskušanj, tudi še mesečne preskušnje bile, h katerim bi vsi gg. učenci poslušat prišli, da bi se po tem takem vsi razdelki bolje združili in v učenju zjediniili.

Za prihodnji zbor ste bile tele dve vprašanji odmerjene:

1. „Kaj ima učitelj zastran kersanskega nauka v šoli vse storiti?“
- 2. „Kako mora učitelj s tistimi učenci v šoli ravnati, ki zmiraj le zadaj ostajajo?“

Drobtinčice.

* Kakor c. k. deželna šolska oblastnija oznani, je leta 1851 število ljudskih šol na Koroškem za 5, vsolanih krajev za 564, otrok, ki v šolo hodijo, za 646, katehetov za 9, učiteljev za 3, svetovnih šolskih pripravnikov za 19, svetovnih farnih šolskih ogledov za 6 in šolskih hiš za 3 naraslo.

* Doznalo se je, da u Temiškem banatu ni še povsod konec vzelo tisto nasilje, ktero je pred marcom leta 1848 zastran jezika u šolah vladalo in da se u nekterih nemško - slovanskih krajih posili in proti volji starišev se sedaj madjarsko uči. C. k. dež. šolska oblastnija je taj po višjej naredbi vse šolske vodje opomnila, da se imajo u ljudskih šolah učenci u maternem jeziku podučevati. Učiti tudi u drugem deželnem jeziku se še le dovoliti sme u drugem klašu, ako stariši tako želijo. Kjer so narodnosti nemešane, se ima podučevati u tistem jeziku, ki ga večina govori; vendar je učitel tudi zavezan, na uni jezik, ki ga menšina govori, pravično gledati in se obzirati. — Kako se le kej slovenščini po slovenskih šolah godi? —

* Tudi na Kranjskem število ljudskih šol dan na dan lepo raste. Tako so se napravile u Škofjiloškej okolici o kratkem tri nove šole. Učiteljev pa manjka. Manjka jih pa zato, ker se lahko drugej boljši kruh dobi, kakor pa pri šoli. Izverstna knjižica: „Spisje“ se dobro razprodaja; že je skorej samo na Kranjskem blizo na 700 razprodanih. Upamo, da bojo vsi slovenski učitelji to toliko lepo in potrebno knjižico za se in svoje šole si omislili.

• Odgovorni izdaj. in vredn. A. Einspieler. Tisnil J. Leon u Celovcu.